

บทที่ 1

บทนำ

1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าศาสนาเป็นบ่อเกิดและมีอิทธิพลต่อศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ ของโลกมากมาย วรรณกรรมชั้นเยี่ยมของโลกหลายชิ้นมีบ่อเกิดและรับอิทธิพลมาจากศาสนาโดยตรงและโดยทางอ้อม นอกจากนี้แล้วตัวพระคัมภีร์ของแต่ละศาสนา ไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์ พระไตรปิฎกของศาสนาพุทธ พระคัมภีร์ไบเบิลของศาสนาคริสต์ และพระคัมภีร์กุรอานของศาสนาอิสลาม เหล่านี้ล้วนจัดได้ว่าเป็นยอดวรรณกรรมของโลก เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าทั้งในแง่อารยธรรมของภาษา และในแง่ของการชี้นำวิถีดำเนินชีวิตให้แก่มวลมนุษย์ เพื่อให้รู้จักผิดชอบชั่วดี

นอกจากนี้แล้วศาสนาแต่ละศาสนายังมีอิทธิพลต่อหลักนิติศาสตร์ของแต่ละชาติ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเช่น ในหลักนิติศาสตร์ของไทย ตั้งแต่อดีตในสมัยสุโขทัยและอยุธยาเป็นต้นมา ก็ได้รับอิทธิพลจากพระคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดียโบราณซึ่งมีศาสนาฮินดูเป็นรากฐาน แล้วต่อ ๆ มา ก็ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาพุทธ เช่น ได้บัญญัติบทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยก่อน ดังนี้

ข้าพเจ้าขอโน้มนมัสการพระรัตนตรัย ขอโน้มถวายัญญุลิแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้ทรงเป็นสรณะแห่ง เทพแลมนุษย์ทั้งมวล เทพแลมนุษย์ขอมโน้มนมัสการแต่องค์
พระผู้ทรงนำสรรพสัตว์เข้าสู่ภพพานพระองค์นั้น ข้าพเจ้าขอโน้มนมัสการพระธรรมและ
พระสงฆ์¹

และในมาตรา ๕ ที่ว่าด้วยลักษณะหนี้ ในคัมภีร์มณูธรรมศาสตร์ฉบับของพระเจ้าวาศร
ได้บัญญัติเกี่ยวกับการไต่สวนคดีว่าต้องให้มีการสาบานต่อหน้าพระพุทธรูป โดยบัญญัติว่า

5. หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นจากการกัฏฐิม ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามนี้ ถ้าหนี้ไม่เกิน 5 บาท ให้ให้การเขียนโดยหนังสือสาบาน หนี้ไม่เกิน 10 บาท ให้นั่งสาบาน หนี้ไม่เกิน 20 บาท ให้ยืนสาบาน หนี้ไม่เกิน 30 บาท ให้ยืนหันหน้าไปทางทิศตะวันออก แล้วกล่าวคำสาบาน หนี้ไม่เกิน 50 บาท คำสาบานได้ต้นไม้แก่แลศักดิ์สิทธิ์ หนี้ไม่เกิน 80 บาท หรือ 90 บาท ให้กล่าวสาบานต่อพระพุทธรูปมาอันศักดิ์สิทธิ์ หากหนี้ถึง 100 บาท ให้ค้ำน้ำพิสูจน์พระมณฑุตสันเท่านั้น²

ตามที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่าศาสนากับกฎหมายเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เป็นที่ยอมรับกันว่าคำสอนของแต่ละศาสนาเป็นบ่อเกิดสำคัญแห่งหนึ่งของกฎหมาย ศาสนาและกฎหมายที่จะกล่าวถึงในงานวิจัยนี้หมายถึงเฉพาะศาสนาพุทธและกฎหมายของไทยเท่านั้น

บรรดาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีจำนวนมากมายนับได้ถึงแปดหมื่นสี่พันพระธรรม-
บท โดยได้รวบรวมไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก 3 ปิฎกด้วยกันคือ

1. พระวินัยปิฎก คือหมวดที่ว่าด้วยพระวินัยหรือศีลของพระภิกษุ, ภิกษุณี มีเรื่องเล่าถึงประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสาเหตุที่ได้ทรงบัญญัติพระวินัยสิกขาบทนั้น ๆ ขึ้น นอกจากนี้แล้วยังมีกฎข้อบังคับความประพฤติของพระภิกษุ และจารีตธรรมเนียมที่ภิกษุต้องปฏิบัติ (อภิสมจาร) ตลอดจนวิธีการบริหารงานของสงฆ์โดยนิสิตาร

2. พระสุตตันตปิฎก คือ หมวดที่ว่าด้วยพระสูตรหรือคำเทศนาสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และพระสาวก รวมทั้งมีรายละเอียดของข้อความที่ทรงโต้แย้งกับนักบวชต่างศาสนา มีการกล่าวถึงภูมิประเทศ เหตุการณ์ บุคคล และกาลเวลา จากพระปิฎกนี้ช่วยให้เข้าใจชีวิต และความเป็นอยู่ของสาวกอินเดียในสมัยพุทธกาลได้เป็นอย่างดี

3. พระอภิธรรมปิฎก คือหมวดที่ว่าด้วยพระอภิธรรม กล่าวถึงเนื้อหาธรรมะล้วน ๆ ไม่มีภูมิประเทศ เหตุการณ์ และบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง

ในบรรดาเนื้อหาหลักธรรมคำสอนที่บัญญัติไว้ในปิฎกทั้งสามนี้ จะเห็นได้ว่าพระวินัยปิฎกมีฐานะเสมือน กฎหมายของพุทธศาสนา ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้กับประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝ่ายอาณาจักร จะต่างกันในแง่ที่ว่า กฎหมายของศาสนาเป็นเครื่องมือสำหรับใช้ควบคุม และบังคับความประพฤติของพระภิกษุในศาสนาพุทธให้ปฏิบัติแต่ในสิ่ง

ที่ตั้งงาม ไม่ล่วงละเมิดทำให้ถูกตำหนิจากสังคมภายนอก จนเป็นเหตุให้คนทั่วไปลดความเลื่อมใสศรัทธาลง ถ้าภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระวินัย ก็จะมีการไต่สวนคดีความเพื่อพิจารณาลงโทษโดยการปรับอาบัติตามความหนักเบาแห่งความผิด ส่วนกฎหมายเป็นบทบัญญัติของฝ่ายอาณาจักร ที่บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมและบังคับความประพฤติของคนภายในรัฐ ไม่ให้ล่วงละเมิดต่อกัน, ไม่ให้ล่วงละเมิดต่อรัฐ และไม่ให้ล่วงละเมิดต่อสถาบันต่าง ๆ ภายในรัฐ ถ้าใครล่วงละเมิดก็จะมี การไต่สวนพิจารณาคดีความเพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษตามกฎหมาย ส่วนพระภิกษุอยู่นอกจากจะอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งพระวินัยของศาสนาแล้ว ยังต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติอันเป็นกฎหมายแห่งฝ่ายรัฐหรือฝ่ายอาณาจักรด้วย

จากการที่ได้ศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับพระวินัยปิฎกแล้ว ทำให้ทราบว่าความจริงแล้วมีลักษณะและวิธีการหลายอย่างที่สอดคล้องต้องกันพอที่จะศึกษาเปรียบเทียบกันได้ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เข้าใจกระบวนการต้องโทษทั้งในประมวลกฎหมายและพระวินัยปิฎก ได้ดียิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

2.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1 ศึกษากระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษทางอาญา
- 2 ศึกษากระบวนการต้องโทษในพระวินัยปิฎก และพระราชบัญญัติอื่น ๆ ตลอดจนกฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความผิด และดำเนินการลงโทษแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระวินัย
- 3 เปรียบเทียบกระบวนการ และวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการพิจารณาความผิดและการดำเนินการลงโทษ ในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับในพระวินัยปิฎก ว่ามีส่วนที่เหมือน คล้ายคลึง หรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะได้เข้าใจกฎหมายและพระวินัย ได้ดีขึ้น

2.2 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีใช้เป็นการศึกษารายละเอียดของเนื้อหาในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่ละมาตรา และมีใช้เป็นการศึกษารายละเอียดของเนื้อหาในพระวินัยปิฎกแต่ละสิกขาบท เพราะการศึกษาในลักษณะนี้ควรจะเป็นหน้าที่ของนักกฎหมายหรือหน้าที่ของนักการศาสนาโดยตรง แต่ขอบเขตของงานวิจัยนี้เพียงเพื่อเปรียบเทียบ "กระบวนการ" ต้องโทษเท่านั้น โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งจบกระบวนการเฉพาะเท่าที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเปรียบเทียบกับกระบวนการต้องโทษที่มีในพระวินัยปิฎกและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยให้อยู่ในขอบเขตเนื้อหาดังต่อไปนี้

- 1 มุ่งเน้นกับการจัดระเบียบสังคม เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่ากฎหมาย กับศาสนา มีบทบาทต่อการจัดระเบียบสังคมอย่างไร
- 2 กระบวนการบัญญัติความผิด และโทษในประมวลกฎหมายกับพระวินัยปิฎก ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
- 3 ลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษในประมวลกฎหมายกับในพระวินัยปิฎก เพื่อจะได้เข้าใจองค์ประกอบของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษว่ามีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
- 4 ความผิดและโทษที่จะได้รับจากการล่วงละเมิดกฎหมายกับพระวินัย ว่าการกระทำความผิดในลักษณะใดจะได้รับโทษสถานใด
- 5 กระบวนการพิจารณาคดี เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษในประมวลกฎหมายกับในพระวินัย ว่ามีกระบวนการที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

เนื้อหาในพระวินัยปิฎกในงานวิจัยนี้จะเน้นหนักเฉพาะวินัยของพระภิกษุ โดยไม่กล่าวถึงวินัยของภิกษุณี เพราะเห็นว่าในสมัยปัจจุบันนี้ไม่มีภิกษุณีอยู่อีกแล้ว และอีกประการหนึ่งวินัยของภิกษุณีมีจำนวนมากกว่าของพระภิกษุ ถ้าจะศึกษาวินัยของภิกษุณีก็ควรแยกศึกษาเป็นงานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งต่างหาก

บรรดาเนื้อหาสาระทั้งในประมวลกฎหมายอาญา, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและในพระวินัยปิฎก เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ลึกซึ้ง พิสดาร หากต่อการตีความและเข้าใจ

การที่จะเข้าใจเนื้อหาของกฎหมายและพระวินัย ได้อย่างครบถ้วน ควรจะเป็นหน้าที่ของ นักศึกษาวิชากฎหมายหรือนักการศาสนาดังกล่าวแล้ว แต่ในงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะ "กระบวนการ" เท่านั้น ส่วนการที่จะอ้างอิงบทบัญญัติแต่ละมาตรา หรืออ้างตัวพระวินัยแต่ละสิกขาบทก็เพื่อให้เห็น กระบวนการเท่านั้น

3 ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในงานวิจัยนี้คาดว่าจะได้รับผลประโยชน์ ดังนี้

- 1 ช่วยให้เห็นเข้าใจกระบวนการต้องโทษตามวิธีการของกฎหมาย ได้ดีขึ้น
- 2 ช่วยให้เห็นเข้าใจกระบวนการต้องโทษ และกระบวนการปกครองสงฆ์ตามที่ขึ้นมาในพระ วินัยปิฎก และกระบวนการในสมัยปัจจุบัน ได้ดีขึ้น
- 3 สามารถเปรียบเทียบกระบวนการต้องโทษระหว่างวิธีการของฝ่ายอาณาจักรกับวิธีการ ของฝ่ายพุทธจักรได้
- 4 สามารถนำเอาแนวคิด และวิธีการทั้งของฝ่ายอาณาจักร และฝ่ายพุทธจักรไปใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การบริหารงานบุคคล การปกครองหมู่คณะ ตลอดจนการ ตัดสินการก่อกวนที่เกิดขึ้น ในหน่วยงานนั้น ๆ ได้
- 5 เพื่อจะได้ใช้เป็นเอกสารประกอบการศึกษาวิชาที่เกี่ยวกับกฎหมายและวิชาที่เกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนา
- 6 ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ที่ศึกษาวิชากฎหมาย และวิชาที่เกี่ยวข้องกับ พุทธ ศาสนา

4 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร รายงานผลการวิจัยในแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการตามวิธีการ ของประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับกระบวนการตามวิธีการ

ของพระวินัยปิฎก, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521)

การวิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources)

1.1 ตัวเอกสารกฎหมาย ได้แก่ ตัวประมวลกฎหมายอาญา, ตัวประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และคำพิพากษาของศาลฎีกา

1.2 ตัวพระไตรปิฎก เน้นหนักเฉพาะพระวินัยปิฎก จากเล่มที่ 1 - 8

2 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources)

2.1 เอกสาร, ตำรา, คำอธิบาย และการตีความของท่านผู้รู้ด้านกฎหมาย ทั้งในประมวลกฎหมายอาญา, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.2 เอกสารตำรา, คำอธิบาย และการตีความของท่านผู้รู้ในด้านศาสนา โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระวินัย

3 เมื่อศึกษาเนื้อหาจาก 1 และ 2 แล้ว จับประเด็นที่มีส่วนคล้ายคลึงกันเฉพาะที่เกี่ยวกับ "กระบวนภารต้องโทษ" หรือ กระบวนภารยุติธรรมมาวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบ ขอเน้นว่าจะไม่เปรียบเทียบประเด็นอื่น ๆ นอกจากเรื่องกระบวนภารต้องโทษเท่านั้น โดยมีแนวคิดในการเปรียบเทียบว่า ถ้าประเด็นใดแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงจะไม่มี การเปรียบเทียบ จะเลือกเปรียบเทียบเฉพาะประเด็นที่เหมือน ๆ หรือคล้ายคลึงกันเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อที่จะช่วยให้เข้าใจทั้งกฎหมายและพระวินัยดีขึ้น

อนึ่งในการศึกษาเชิงเปรียบเทียบเรื่องนี้ ผู้วิจัยใคร่ขออนุญาตแสดงความไม่พอใจบางประการ คือ แต่เดิมผู้วิจัยตั้งชื่อหัวข้อวิจัยนี้ว่า "กระบวนภารต้องโทษ ในพระวินัยปิฎกกับในประมวลกฎหมายอาญา - การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ" เมื่อตั้งชื่อเรื่อง, ศึกษาข้อมูลเพื่อวางโครงเรื่อง และลงมือเขียนรายงานการวิจัย โดยยกเนื้อหาในพระวินัยปิฎกมาเป็นตัวตั้ง แล้วยกเนื้อหาในประมวลกฎหมายมาเป็นตัวเทียบ ปรากฏว่าก่อให้เกิดปัญหาคือ ไม่สามารถจะเขียนให้เป็นที่น่าพอใจได้ เพราะเขียนไปแล้วไม่สามารถจะสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายตามที่ต้องการได้ เพราะเนื้อหาของพระไตรปิฎกเป็นเรื่องยาก ไกลตัว ไม่คุ้นเคยกับคนทั่วไป ทำให้การ

วิจัยต้องหยุดชะงักจนเกือบจะละทิ้งงานวิจัยนี้ไปแล้ว แต่ครั้นต่อมาผู้วิจัย ได้ศึกษางานเขียนของ
 ปราชญ์ทางศาสนาหลายท่าน เช่น ของสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (นิม့် ธรรมชโร) และสมเด็จพระ
 พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ก็ได้นำแนวคิดจากการที่ท่านทรงอธิบายเนื้อหาพระ-
 วินัยโดยเทียบกับเนื้อหากฎหมายแล้ว ท่านจะยกเนื้อหาในกฎหมายขึ้นมาเป็นตัวตั้งแล้วนำเนื้อหา
 ในพระวินัยมาเป็นตัวเทียบ ทั้งนี้เพราะเนื้อหากฎหมายเป็นสิ่งที่เราคุ่นเคยและเข้าใจได้ง่ายกว่า
 ซึ่งใช้หลักการเปรียบเทียบจากสิ่งที่ย้ายไปหาสิ่งที่ยาก หรือเปรียบเทียบสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ไปสู่สิ่งที่
 ไกลตัว เมื่อผู้วิจัยได้แนวคิดดังนี้แล้ว จึงได้เปลี่ยนชื่อเรื่องของหัวข้อวิจัยเสียใหม่จากเดิม คือ
 "กระบวนการต้องโทษในพระวินัยปฏิภกับในประมวลกฎหมายอาญา - การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ"
 เป็น "กระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในพระวินัยปฏิภ - การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ"
 การเขียนรายงานการวิจัยทำโดยยกเนื้อหาในประมวลกฎหมายขึ้นมาเป็นตัวตั้งแล้วยก
 เนื้อหาในพระไตรปิฎกขึ้นมาเป็นตัวเทียบ ปรากฏว่าเขียนได้ราบรื่น และสื่อความหมายให้ผู้อ่าน
 เข้าใจได้ดีกว่า ผู้วิจัยจึงยึดแนวทางนี้ตลอด โดยที่มิได้มีอคติในใจว่าการยกสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นก่อน
 มิได้หมายความว่าสิ่งที่ยกมากล่าวก่อนมีความสำคัญกว่าสิ่งที่ยกมากล่าวหลัง